

Dr hab. Zofia Kolbuszewska, Prof. UWr
Zakład Literatury i Kultury Amerykańskiej
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja
rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku
naukowego, dydaktycznego, administracyjnego i popularyzatorskiego
dr Beaty Zawadki

Dr Beata Zawadka przedstawiła do oceny wybrane pozycje dorobku naukowego, listę osiągnięć dydaktycznych, administracyjnych i popularyzatorskich po uzyskaniu stopnia doktora, oraz starannie przygotowany autoreferat, świadczący o umiejętności oceny własnego rozwoju jako badaczki, dydaktyka i aktywnej uczestniczki społeczności akademickiej w uczelni macierzystej, promującej zainteresowanie studiami nad kulturą Południa Stanów Zjednoczonych i współorganizującej życie naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Jako rozprawę habilitacyjną dr Zawadka przedłożyła wydaną w 2018 roku przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego monografię pt. *Dis/Reputed Region: Transcoding the U.S. South*. Zawierająca nieco przytłaczający zakres materiału podanego w pełnym napięć stylu, monografia Beaty Zawadki stanowi niełatwą lekturę. Mam wrażenie, że, miejscami wręcz dramatyczny, ton rozprawy odzwierciedla pasję i zaangażowanie

badawcze autorki. Stanowi to niewątpliwą zaletę monografii habilitantki, ale zaleta ta jest jednocześnie także piętą achillesową książki, ponieważ nagromadzony materiał, złożoność stylu i miejscami wymykający się spod kontroli autorki warsztat metodologiczny często zaciemniają argumentację autorki i stawiane przez nią tezy.

Książka habilitantki jest propozycją prześledzenia rozgrywającego się obecnie procesu transformacji reprezentacji zmitologizowanej w XIX i XXw. tożsamości amerykańskiego Południa. Zmianę tę umożliwia ponowna, współczesna performatywizacja owych przedstawień, która odsłania stłumioną transkulturowość Południa i towarzyszące temu procesowi afekty. Przyjęcie perspektywy performatywnej rzuca również nowe światło na podstawowy aspekt tożsamości Południa – jej dynamiczna liminalność, którą metaforycznie ilustruje morfologia wstęgi Moebiusa.

Transkulturowość pełni, zdaniem autorki monografii, doniosłą rolę w formowaniu się nowej, płynnej - proteuszowej - tożsamości kulturowej tego regionu jako części globalnej kultury popularnej. . Autorka rozprawy proponuje swoistą „archeologię transkulturowości” i rozważa kulturowe przemiany analizując przypadki wymienionego w tytule książki „transkodowania”, oraz dyskutuje, w poszczególnych rozdziałach rozprawy, przykłady remediacji i transmediacji popularnych południowych motywów, wątków i tekstów. Trawersując rozległe obszary i różnorodne dziedziny studiów nad kulturą Południem Stanów Zjednoczonych, habilitantka demonstrując zainteresowanie badacza literatury, kultury i zacięcie krytyka filmowego, zapoznając przy tym czytelnika z niezwykle rozbudowanym wachlarzem zagadnień teoretycznych.

Wypracowane przez dr Zawadkę narzędzia i podejścia metodologiczne, którymi habilitantka posługuje się w zaprezentowanych w monografii analizach, należą do interdyscyplinarnego warsztatu badawczego, który określiłabym jako eklektyczny. Warsztat habilitantki sytuuje się

str. 2

na skrzyżowaniu badań nad kulturą południa, performatywizmu, badań postkolonialnych, antropologii kulturowej, medioznawstwa, teorii filmu i badań nad nowymi mediami, historii literatury polskiej, badań nad płcią społeczną, feminizmu i badań nad pojęciem męskości.

Rozprawa dr Zawadki zaopatrzona jest w filmografię, oraz bogatą, liczącą 22 strony bibliografię, świadczącą o bardzo dobrym rozpoznaniu stanu badań w dziedzinach, które ukształtowały warsztat badawczy habilitantki. Należy podkreślić, że w spisie źródeł odzwierciedla się bardzo solidna wiedza autorki nt. zarówno podstawowych pozycji, należących do kanonu krytycznego studiów nad Południem Stanów Zjednoczonych, takich jak np. Lewisa Simpsona *The Dispossessed Garden: Pastoral and History in Southern Literature* (1975), jak i relatywnie najnowszych tekstów, przyczyniających się do rewizji tradycyjnych perspektyw badawczych, np. praca zbiorowa pod redakcją Jona Smitha i Deborah Cohn pt. *Look Away! The U.S. South in New World Studies* (2004), *Dixie Emporium: Tourism, Foodways, and Consumer Culture in the American South* (2008) autorstwa Anthony J. Stanonisa, *The American South and the Atlantic World* (2013) Briana E. Warda, *The Palgrave Handbook of the Southern Gothic* (2016), czy praca zbiorowa pod redakcją Jodi Sipper i Michele Grigsby Coffey, pt. *Navigating Souths: Transdisciplinary Explorations of a U.S. Region* (2017). Za zaletę tej bibliografii uważam również fakt, że autorka umieściła w niej swoje wcześniejsze publikacje, z których korzystała w trakcie pisania rozprawy.

Znakomicie opracowana bibliografia nie jest jednak pozbawiona błędów, które utrudnić mogą czytelnikowi posłużenie się tą listą interesujących i ważnych źródeł. Następująca uwaga jest raczej pedantycznej natury, i, przewrotnie, świadczy raczej o tym, że czytelnik zaciekawiony materiałem przedstawionym w monografii, chciałby zapoznać się ze źródłami użytymi przez autorkę. Już na pierwszej stronie bibliografii (str 153) przez pomyłkę zamieniono słowa „Worlds” i „Ways”, skutecznie utrudniając znalezienie pozycji pt. *The Old South's Modern*

Worlds: Slavery, Region, and Nation in the Age of Progress (2011) autorstwa Diane L. Barnes, Briana Schoena i Franka Towersa, przedstawiającej nowe perspektywy w badaniach nad amerykańskim Południem.

Rozprawa posiada przejrzystą strukturę. We wprowadzeniu habilitantka przedstawia cel i zamysł projektu badawczego, oraz prezentuje podstawowe narzędzia należące do jej warsztatu badawczego – omawia teorię performansu, teorię serializacji, teorię adaptacji i konceptualizuje teoretycznie zjawisko masowej turystyki.

W rozdziale pierwszym dr Zawadka demaskuje funkcjonowanie Południa w globalnej wyobraźni jako konstrukt obdarzonymi cechami płci społecznej w tradycyjnym dyskursie patriarcalnym kojarzonymi z kobiecością, i demonstruje, że przyjęcie takiej konstrukcji tożsamości Południa współcześnie jest świadomą strategią z repertuaru „drag”. Habilitantka proponuje rozumienie tej strategii jako przekodowania umożliwiającego tranwestytywną praktykę płynnej atrybucji performatywnej tożsamości.

Rozdział drugi monografii rozważa transkulturowość Południa jako przestrzeni tradycyjnie kodowanej w perspektywie gotycyzmu. Świadoma serializacja gotyckich przedstawień uczestniczy, jak zauważa dr Zawadka, w ekstremalnej grze skarnawalizowanych reprezentacji, przyczyniając się do wykreowania liminalnej przestrzeni Innego. W rozdziale tym habilitantka przywołuje trzy słynne seriale, *True Blood*, *True Detective* oraz *American Horror Story*, w których konwencja południowego gotyku zostaje poddana amplifikacji, przekraczając granice formy ukształtowanej w kontekście lokalnym, w kierunku transgresji promowanej jako zjawisko globalne.

Posługując się w rozdziale trzecim modelem dwustronnie transformacyjnym adaptacji, dr Zawadka krytycznie bada i odrzuca przekonanie o pozornej trywialności popularnych

adaptacji kultury południowej. Autorka monografii uważa raczej, że liczne remediacje i transmediacje wytworów popularnej kultury Południa świadczą o jej żywotności i potędze. Transkulturowość rozumiana jest w tym rozdziale jako narzędzie budowaniu tożsamości Południa jako „heterokosmosu”. W rozdziale czwartym habilitantka opisuje proces powstawania południowego heterokosmosu analizując jako „case study” kulturotwórczą rolę powieści *Gone with the Wind* pióra Margaret Mitchell.

Dr Zawadka dyskutuje w tym rozdziale produkcję licznych transmedialnych wariantów i odniesień do tego sztandarowego tekstu dającego wyraz nostalgii za pastoralną wizją Południa. Habilitantka wymienia tutaj utwory stanowiące krytykę i odpowiedź na tradycję białego południowego pastoralizmu, takie jak książka Afro-amerykańskiego pisarza Alexa Haleya, *Roots* (1976) i powstały na jej podstawie miniseriał *Roots* (1977). W rozdziale tym dr Zawadka zamieszcza również zwięzłe komentarze nt. tekstów filmów powstałych w Europie, obierających za punkt odniesienia powieść Mitchell. Autorka wyczerpująco omawia w tym kontekście polską sagę szlachecką *Noce i Dnie* jako przykład powieści dającej wyraz nostalgii za pastoralną idyllą.

Globalna publiczność, świadoma istnienia transkulturowych transformacji oryginalnego tekstu Mitchell, odnajduje w tych ekstremalnych osiągnięciach performatywności kultury Południa – „dom”. Dom ten, jak sugeruje habilitantka, nigdy jednak nie jest do końca poznawalny. W tym miejscu przydałby się, jak uważam, chociażby krótki komentarz nt. pojęcia domu, nostalgii, i freudowskiego „unheimlich”.

Paradoksalnie, globalny odbiorca identyfikuje się właśnie z tą wyrosłą z lokalności niepoznawalnością Południa jako Innego. To z kolei, zdaniem habilitantki, czyni z Południa przestrzeń o niebywałym potencjale kulturowym, gdzie ukształtowana w globalnym kontekście niesamowita familiarność, tj. tożsamość-w-inności stanowi narzędzie eksploracji

str. 5

globalnego świata poprzez performans. Wydaje mi się, że warto byłoby zbadać w jakiej relacji konsekwencje etyczne i estetyczne tej perspektywy pozostają w stosunku do etycznych i estetycznych konsekwencji wynikających z perspektywy obcości-w-tożsamości, zaproponowanej przez Julię Kristevą.

Rozważając tytuł monografii dr Zawadki, zwłaszcza znaczenie zawartego w nim ukośnika, chciałabym przywołać rozprawę *Rysa na tafli* Andrzeja Ledera – ukośnik wydał mi się taką rysą, a jego zastosowanie zabiegiem retorycznym habilitantki, dzięki któremu zdałam sobie sprawę z pewnego podobieństwa projektu Ledera i zamierzeń dr Zawadki. Idąc w książce *Rysa na tafli: teoria w polu psychoanalitycznym* śladem Alaina Badiou, i trawestując zadane przez francuskiego filozofa pytanie. Leder pragnie odkryć, „Kim jest wiek? Jaką jest postacią? Co – i dlaczego – ma nam do powiedzenia? Co z jego wypowiedzi pozostaje z nami teraz... .” (Leder 11). Tak w przypadku Ledera, jak w przypadku dr Zawadki, mamy do czynienia z antropomorfizującą alegoryzacją. Leder odnosi się w ten sposób do XXw. A dr Zawadka do Południa Stanów Zjednoczonych. Lecz, w przeciwieństwie do polskiego filozofa, habilitantka zajmuje się nie tyle procesem zacierania wspomnień wydarzeń, ile archeologią transkulturowej pamięci i futurologią odgadującą potencjalne możliwości tkwiące w performatywnie konstruowanej płynnej tożsamości Południa.

Projekt Dr Zawadki polega m.in. na posłużeniu się antropomorfizacją i alegoryzacją w celu zrozumienia w jaki sposób wyłania się tożsamość Południa – w jaki sposób myślało i dramatyzowało, i dalej nieprzerwanie inscenizuje, dyskurs własnej tożsamości; jak ujmowało i ujmuje w swoim myśleniu „szczególny charakter relacji”, która wiązała i wiąże jego tożsamość z historycznością własnego dyskursu (Badiou w: Leder 11). W rozprawie dr Zawadki, z powodu zaciemnienia dyskursywnego pola nieco przytłaczającą mnogością odniesień metodologicznych, owej alegoryzacji zagraża, wbrew przyjętym przez autorkę

założeniom, ześlizgnięcie się w esencjalizm; przyznanie antropocentrycznej intencjonalności i mocy sprawczej skomplikowanemu systemowi, dynamicznej sieci nieustannie podlegającej procesom tworzenia i transformacji, łączącej, a raczej oplatającej, pojęcia abstrakcyjne, afekty, ciała, gatunki, podmioty i przedmioty, gdzie transkulturowość realizowana jest w napięciu pomiędzy konwergencją i dywergencją charakteryzującymi sieć. Esencjalizmu można by uniknąć chociażby odwołując się do innych perspektyw metodologicznych, np. do perspektywy autopoietycznej lub, jak proponuje Ira Livingston, *autopoetycznej* (gdzie wyrzucenie litery „i” z wyrazu „autopoiesis” podkreśla nie-esencjalność systemu przez odebranie uprzywilejowanej pozycji podmiotowi), w której system, wzrastający m.in. dzięki performatywności, pozostaje, tak jak chce tego habilitantka, w stanie nieustannej liminalności, zawsze będąc jedynie swoim własnym brzegiem, wylaniającym się z napięcia pomiędzy konwergencją i dywergencją elementów (globalnego) systemu-sieci.

Ale jest to tylko metodologiczna spekulacja z mojej strony, i nie próbuję powiedzieć habilitantce, jaką książkę powinna była napisać. Powyższa uwaga jest, zatem, jedynie refleksją na marginesie pobudzającej do przemyśleń rozprawy dr Zawadki.

Ocena dorobku naukowego przedstawionego przez dr Beatę Zawadkę

Na dorobek naukowy dr Zawadki po uzyskaniu stopnia doktora składają się: diskutowana wyżej monografia; monografia nt. postawy wylaniającej się w prozie Petera Taylora w odpowiedzi na współczesną wizję południowej kobiecości; zredagowany przez habilitantkę tom zbiorowy pt. *Performing South*; współredagowana monografia wieloautorska, pt. *The Scourge of the South? Essays on the "Sickly South" in History, Literature, and Popular Culture*, opublikowana zagranicą (nie przedstawiona do wglądu); współredagowany numer czasopisma internetowego o zasięgu międzynarodowym, wydawanego (co należy podkreślić) przez znakomite wydawnictwo naukowe De Gruyter; oraz artykuły w czasopismach

str. 7

zagranicznych (3) i polskich (4); publikacje w tomach zbiorowych w kraju (6) i zagranicą (6); systematyczne uczestnictwo w konferencjach krajowych oraz licznych konferencjach międzynarodowych w Albanii, Serbii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Portugalii, Kanadzie, Turcji, na Tajwanie i w Korei; współorganizacja konferencji międzynarodowych na uczelni macierzystej.

Monografia autorstwa habilitantki pt. *Dixie jest kobietą. Proza Petera Taylora wobec kwestii współczesnej południowej kobiecości* jest poprawioną i przeredagowaną wersją rozprawy doktorskiej habilitantki. Autorka bada w niej zaprezentowane w prozie Taylora role przypisywane kobietom na Południu. Kobiecość pokazana jest przez amerykańskiego pisarza jako doświadczana przez pryzmat funkcji Idealnej Opiekunki regionu. Znaczenie tej funkcji, jak konkluduje dr Zawadka, miało płynny charakter, było zawsze obiektem kontestacji, a funkcja Idealnej Opiekunki regionu jest jednocześnie stereotypowa i dynamiczna; w jej obrębie znajduje się zarówno miejsce dla tradycyjnego modelu jak i przestrzeń na przeprowadzenie zmian. Idealna Opiekunka, podobnie jak artysta, posiada moc kreowania świata w „inny” sposób – odczytania na nowo tożsamości Południa.

Monografia wieloautorska pod redakcją dr Zawadki pt. *Performing South: The U.S. South as Transmedial Message*, wydana w Szczecinie w 2015 r., zawiera dwanaście interesujących tekstów badających performatywne aspekty tożsamości Południa w perspektywie (post)duchowości, (post)genderu, i (post)kultury. Zawarte w tomie eseje rozważają aspekty inscenizacji własnej tożsamości przez kulturę Południa jako tożsamości transkulturowej, w której częściowo zneutralizowane zostały różnice rasowe, religijne, seksualne, genderowe i polityczne.

Rozdziały w pracach zbiorowych i artykuły w periodykach:

Teksty przedstawione przez habilitantkę do wglądu są solidnie skonstruowanymi wypowiedziami naukowymi świadczącymi o transkulturowych zainteresowaniach autorki. Artykuły i rozdziały w tomach zbiorowych, wymienione przez dr Zawadkę w spisie publikacji, i przesłane do wglądu, układają się w kilka przecinających się cykli. Cykle te krystalizują się wokół takich pojęć jak: konstrukcja kobiecości i męskości w kulturze Południa; performatywna tożsamości Południa jako regionu; historia Południa w ujęciu postkolonialnym; studia queer i nad płcią kulturową; teoria gatunku; kultura filmowa; rola transmediacji w kulturze; transkulturowość.

Będąc orędowniczką transkulturowości, dr Zawadka w swoich artykułach, monografiach i redagowanych tomach zdecydowanie demonstuje wybór interdyscyplinarnych i transdyscyplinarnych podejść do badanego przez siebie materiału.

Uczestnictwo w konferencjach i warsztatach:

Habilitantce przyznano wiele międzynarodowych grantów konferencyjnych. W roku 2009 uczestniczyła w programie „Study of the US Institutes” na University of Louisville (Kentucky, USA) jako stypendystka Komisji Fulbrighta; w latach 2012-2014 uczestniczyła w międzynarodowych warsztatach nt. kultury amerykańskiej w Salzburgu i Berlinie. Dr Zawadka brała również czynny udział w licznych konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych: we Włoszech, Czechach, Turcji, na Węgrzech, we Francji, Brazylii, Hiszpanii, Rumunii, i Wielkiej Brytanii.

Ponadto, dr Zawadka jest autorem licznych naukowych przekładów z i na język angielski. Na szczególną uwagę zasługuje wieloletnia, systematyczna współpraca z czasopismem *Studia Maritima*.

Za swoją działalność naukową habilitantka została nagrodzona przez Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego w 2012 r.

Dorobek dydaktyczny, administracyjny i popularyzatorski

Habilitantka posiada wszechstronne doświadczenie dydaktyczne. Prowadziła zajęcia dla studentów I-go i II-go stopnia w zakresie praktycznej nauki języka angielskiego, literatury kultury i historii Stanów Zjednoczonych; przygotowała i prowadziła zajęcia ze wstępu do badań nad filmem, na temat kultury filmowej i teorii filmu. Dr Zawadka prowadziła na Uniwersytecie Szczecińskim seminaria licencjackie i magisterskie: wypromowała 49 prac licencjackich i 59 prac magisterskich. Występowała również jako recenzent prac licencjackich (75) i magisterskich (95); prowadziła ćwiczenia i wykłady nt. kobiecej literatury Południa na uniwersytecie w Falun (Dania) w ramach programu wymiany LLP/Erasmus.

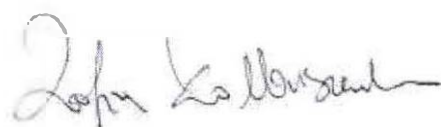
Habilitantka była organizatorem licznych konferencji w kraju oraz współorganizatorem panelu pt „The Scourges of the South” podczas konferencji Europejskiego Towarzystwa Studiów Amerykańskich w Izmirze, Turcja, w 2012 r. Dr Zawadka aktywnie uczestniczy w działalności na rzecz uczelni: jako reprezentant młodszych pracowników naukowych uczestniczyła w posiedzeniach Rady Wydziału Filologicznego; podejmowała się pełnienia funkcji egzaminatora z języka angielskiego, a w latach 2010-2011 opiekuna I roku studiów dziennych.

Dr Zawadka jest założycielką i opiekunką Koła Naukowego Kultury Popularnej US; uczestniczy również systematycznie w działalności popularyzatorskiej organizując festiwale filmowe w kooperacji z kinem „Zamek” w Szczecinie oraz Kołem Naukowym Kultury Popularnej US. Habilitantka wygłosiła także szereg popularyzatorskich wykładów dla nauczycieli języka angielskiego, studentów uniwersytetu i doktorantów.

1. Wniosek

Zarówno przedstawiona rozprawa habilitacyjna jak i dotychczasowy dorobek naukowy, dydaktyczny, administracyjny i popularyzatorski dr Beaty Zawadki świadczą o tym, że habilitantka posiada niezbędne kompetencje wymagane od samodzielnych pracowników naukowych. Dr Zawadka jest przygotowana do rzetelnej pracy dydaktycznej ze studentami studiów pierwszego (studia licencjackie) i drugiego (studia magisterskie) stopnia; uważam również, że habilitantka spełnia wymagania kompetencyjne i administracyjne niezbędne do sprawowania opieki nad studentami studiów trzeciego stopnia (studia doktoranckie). Dr Zawadka jest gotowa na podjęcie zadań i wypełnianie obowiązków wynikających z roli samodzielnego pracownika naukowego.

Wobec powyższego, uważam, że dr Beata Zawadka spełnia ustawowe wymogi stawiane habilitantom i postuluję wystąpienie do Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego o nadanie doktor Beacie Zawadce stopnia doktora habilitowanego.

Zofia Kolbuszewska

Wrocław, 24. 05. 2019 r.